

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2023-81-7-15>

УДК: 37.376

ІНКЛЮЗИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

© Гряник Д.О.

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

Інформація про автора

Гряник Дарина Олександрівна: ORCID 0000-0002-2591-236X; daryna_hrianyk@ukr.net; аспірантка кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу, Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр-т Науки, 9-А.

Упровадження інклюзивної форми навчання в закладі загальної середньої освіти передбачає організацію інклюзивного освітнього середовища та управління його розвитком із залученням усіх учасників – педагогів, батьків, здобувачів освіти. Цей факт зумовлює підвищену увагу науковців до особливостей організації інклюзивного середовища у закладі загальної середньої освіти, що свідчить про актуальність зазначеного питання. Метою статті є дослідження теоретичного підґрунтя організації інклюзивного середовища в закладі загальної середньої освіти. Результати проведеного аналізу теоретичних засад організації інклюзивного навчання дозволили констатувати розвиток різних наукових підходів до визначення особливостей упровадження та функціонування інклюзивного навчання, а також визначити основні напрямки досліджень науковців у галузі інклюзивної освіти: організаційно-педагогічні аспекти проблеми створення інклюзивного середовища; роль вчителя інклюзивного закладу; загальні особливості психолого-педагогічного супроводу та роботи команди психолого-педагогічного супроводу; впровадження інклюзивного навчання в Україні. Також проведено аналіз наукових джерел свідчить, що спільним для всіх розглянутих підходів та напрямків є мета – забезпечення рівного доступу до отримання якісних освітніх послуг усіма дітьми, незалежно від їх особливостей. Визначено, що інклюзивне середовище закладів загальної середньої освіти, у свою чергу, повинно сприяти забезпеченню рівного доступу до якісної освіти та розвитку важливих навичок, які допоможуть інтегруватися учням у суспільство. Проте і сьогодні залишається багато питань щодо організації інклюзивного середовища закладу загальної середньої освіти, які потребують детального розгляду: підготовка вчителя до роботи в інклюзивному середовищі, особливості організації інклюзивного навчання в дистанційному форматі, шляхи модифікації та адаптації навчального матеріалу, особливості адаптації системи оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Специфіка цих питань визначає подальші перспективи наукових досліджень у сфері інклюзивної освіти.

Ключові слова: інклюзивне середовище, інклюзивне навчання, діти з особливими освітніми потребами, заклад загальної середньої освіти.

D. Grianyk "Inclusive environment of general secondary educational institution: theoretical foundations".

The introduction of an inclusive form of education in a general secondary education institution involves the organisation of an inclusive educational environment and management of its development with the involvement of all participants - teachers, parents, and students. This fact leads to increased attention of scholars to the peculiarities of organising an inclusive environment in a general secondary education institution, which indicates the relevance of this issue. The purpose of the article is to study the theoretical basis for organising an inclusive environment in a general secondary education institution. The results of the analysis of the theoretical foundations of inclusive education made it possible to state the development of various scientific approaches to determining the features of the implementation and functioning of inclusive education, as well as to identify the main areas of research of scientists in the field of inclusive education: organisational and pedagogical aspects of the problem of creating an inclusive environment; the role of the teacher of an inclusive institution; general features of psychological and pedagogical support and the work of the psychological and pedagogical support team; implementation of other. Also, the analysis of scientific sources shows that the goal common to all the approaches and directions under consideration is to ensure equal access to quality educational services for all children, regardless of their characteristics. It has been determined that the incubative environment of general secondary education institutions, in turn, should

contribute to ensuring equal access to quality education and the development of important skills that will help students integrate into society. However, there are still many issues related to the organisation of an inclusive environment in general secondary education that require detailed consideration: teacher training for work in an inclusive environment, specifics of organising inclusive education in a distance format, ways to modify and adapt educational material, specifics of adapting the system of assessment of students with special educational needs in an inclusive education environment. The specificity of these issues determines further prospects for research in the field of inclusive education.

Key words: inclusive environment, inclusive education, inclusion, children with special educational needs, general secondary educational institution.

Постановка проблеми. Найбільш перспективною організаційною формою навчання дітей з особливими освітніми потребами сьогодні вважається інклюзивна освіта. Ключовим завданням інклюзивного навчання є забезпечення дітей із порушеннями психофізичного розвитку безперешкодним доступом до отримання освітніх послуг та їх соціалізація.

Упровадження інклюзивної форми навчання в закладі загальної середньої освіти передбачає організацію інклюзивного освітнього середовища та управління його розвитком із залученням усіх учасників (педагогів, батьків, здобувачів). Приймаючи до уваги зростання самосвідомості учасників освітнього процесу та законодавчі зміни в галузі освіти, питання ефективності та реалізації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти залишається актуальним. У контексті різноманітності учнів та їхніх потреб інклюзивна освіта стикається з викликами, такими як недостатня підготовка вчителів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, недостатня матеріально-технічна база, а також нестача індивідуалізованості освітнього процесу. Заявлена проблема потребує уваги та комплексного підходу для забезпечення доступності, якості та рівності освітніх можливостей для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх особливостей та потреб. Усе вищезазначене зумовлює підвищену увагу науковців до особливостей організації інклюзивного середовища в ЗЗСО, що свідчить про актуальність цього питання.

Аналіз останніх досліджень. Організаційно-педагогічні аспекти проблеми створення інклюзивного середовища розглядають Л. Будяк, Е. Данілавичоте, І. Дмитрієва, І. Луценко, О. Мартинчук, Н. Софій, О. Федоренко та ін.

Особливості психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзивного навчання – Л. Гречко, В. Кобильченко, О. Мартинчук, С. Литовченко, Т. Скрипник, О. Федоренко та ін.

Роль учителя в інклюзивному закладі освіти – Л. Даниленко, С. Єфімова, Л. Савчук, Ю. Найда та ін.

Особливості організації інклюзивного середовища в закладах загальної середньої освіти вивчають: О. Хом'як, З. Рябова, О. Польгун, Г. Груць, А. Колупаєва, О. Тараненко, Н. Матвеева, М. Дмитрієва, О. Галапчук-Тарнавська, Н. Гурин, О. Бавольська, Д. Прасол, І. Спіріна та інші.

Особливості впровадження інклюзивної освіти досліджували такі науковці: А. Колупаєва (дослідження конкретної ситуації впровадження інклюзивної освіти в навчальних закладах у період реформування в Україні) [8], І. Малишевська (дослідження різних аспектів поточного впровадження інклюзивної освіти) [12], Т. Ілляшенко (розгляд упровадження інклюзивної освіти та питання психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами) [7], Д. Величко (огляд особливостей упровадження інклюзивної освіти загалом в Україні) [3].

Успішність процесу організації інклюзивного середовища в ЗЗСО значною мірою залежить від рівня злагодженості роботи учасників групи психолого-педагогічного супроводу. Дослідження організаційних особливостей команд психолого-педагогічної підтримки проводили такі науковці: Т. Логвиненко (організаційні особливості команд психолого-педагогічної підтримки), Т. Скрипник (специфіка роботи команд психолого-педагогічної підтримки), О. Колісник (умови ефективної діяльності команд психопедагогічної підтримки), О. Мартинчук (алгоритм психопедагогічної підтримки молодших школярів з особливими освітніми потребами), Д. Лемішка (принципи взаємодії з батьками в командах психопедагогічної підтримки) та ін.

Сучасні науковці вивчають різні аспекти організації інклюзивного середовища в закладі загальної середньої освіти, проте реформування освітньої галузі в Україні зумовлює появу нових особливостей,

напрянків та аспектів упровадження інклюзивної освіти, що потребують детального вивчення та специфічної підготовки вчителів до роботи в інклюзивному середовищі ЗЗСО.

Метою статті є дослідження теоретичного підґрунтя організації інклюзивного середовища в закладі загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу.

Інклюзивне навчання вважається одним із основних напрямків реформування системи освіти в Україні. Його мета – забезпечити реалізацію права на освіту осіб з особливими освітніми потребами без дискримінації [18].

Варто зазначити, що основні концептуальні засади інклюзивного навчання відображено в Законі України «Про освіту» [15], Законі України «Про загальну середню освіту» [16], Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» [14], Наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» [13] тощо. Ці нормативно-правові документи визначають мету, завдання та особливості організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти.

О. Бавольська зазначає, що інклюзивне середовище ЗЗСО – це складна система, яка складається з багатьох взаємозалежних елементів. Рівень результативності функціонування системи визначається взаємодією певних факторів, серед яких:

– злагодженість роботи учасників команди психолого-педагогічного супроводу (учасники команди здійснюють спостереження за дитиною з особливими освітніми потребами у різний час, складають індивідуальну програму розвитку, здійснюють моніторинг навчальних досягнень учня, забезпечують індивідуальний підхід в освітньому процесі, виховання та розвитку дитини з особливими освітніми потребами);

– врахування потреб та особливостей розвитку учня з особливими освітніми потребами під час розробки індивідуальної програми розвитку (індивідуальна програма розвитку дозволяє забезпечити індивідуалізацію навчання здобувача освіти, де визначаються наявні в учня освітні труднощі, подається перелік необхідних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг; обґрунтовуються шляхи реалізації конкретних навчальних цілей);

– створення розвивального інклюзивного освітнього середовища;

– індивідуальний добір методів (вибір дидактичних методів, засобів та форм здійснюється з урахуванням специфіки категорії особливих освітніх потреб, актуального рівня розвитку учня, його потенційних можливостей);

– реалізація корекційно-розвиткового складника (передбачає організацію корекційно-розвиткових занять дитини з різними фахівцями: практичним психологом, вчителем-логопедом, вчителем-дефектологом, вчителем-реабілітологом) [1].

Усі перераховані елементи впливають на успішність реалізації інклюзивного середовища в закладі загальної середньої освіти. Вони є взаємозалежними та взаємообумовленими. Від успішності реалізації одного елементу залежить результативність функціонування інших.

Г. Груць пропонує інший підхід до визначення елементів інклюзивного середовища. Дослідниця виділяє три компоненти:

– просторово-предметний (передбачає забезпечення вільного доступу до закладу освіти, відповідну архітектурну організацію навчального середовища);

– соціальний компонент (забезпечення оптимального комунікативного середовища, сприятливої атмосфери в шкільному колективі; вибір відповідного стилю спілкування з урахуванням індивідуальних особливостей учня; забезпечення умов для розвитку комунікативних навичок та розкриття дитиною з особливими освітніми потребами особистісного потенціалу);

– психодидактичний (цей компонент передбачає доцільний вибір навчальної програми відповідно до особливостей розвитку дитини, забезпечення дидактичним обладнанням (підручниками, посібниками, допоміжними засобами навчання); адаптація та модифікація навчальної програми) [5].

Науковиця зазначає, що важливу роль під час організації інклюзивного середовища в закладі загальної середньої освіти відіграє адаптація та модифікація навчальних програм. Ключове їх завдання – спростити стратегію викладання таким чином, щоб дитина з особливими освітніми потребами засвоювала ті самі теми, що й однокласники, але в тому обсязі, який є доступним саме для неї. Адаптація передбачає реалізацію спеціального підходу до навчання дитини з особливими

освітніми потребами – використання спеціальних методів, яскравої наочності, додаткових схем-карток тощо. Адаптація не передбачає зменшення обсягу навчального матеріалу (на відмінну від модифікації). Модифікація навчальної програми може включати зменшення кількості навчальних предметів, їх обсягу тощо. Необхідність у адаптації чи модифікації визначається відповідно до особливостей освітніх потреб конкретного учня [5].

А. Колупаєва та О. Тараненко елементи інклюзивного середовища визначають як «системоутворювальні фактори інклюзивної освіти». Вони стверджують, що організація інклюзивного середовища має відбуватись на основі системного, аксіологічного, командного, кондуктивного, індивідуального та середовищного підходів [8].

Системний підхід реалізується на теоретико-методологічному та практичному рівнях. Він вважається основоположним. Системний підхід передбачає вироблення спільних тактик діяльності усіх суб'єктів інклюзивної освіти (суб'єктами є батьки, діти, педагоги, фахівці, керівники закладів освіти). Усі суб'єкти мають діяти злагоджено, адже мають єдину мету – забезпечити умови для гармонійного формування особистості дитини з особливими освітніми потребами, її навчання, виховання та розвитку.

Аксіологічний підхід спирається на морально-ціннісні норми. Вони є основою для розвитку інклюзивного середовища у закладі загальної середньої освіти. Сутність аксіологічного підходу полягає у визнанні цінності кожної дитини, незалежно від її особливостей та відмінностей [8].

Середовищний підхід визначає вплив соціального середовища на процес організації інклюзивного середовища в закладі загальної середньої освіти. В основі середовищного підходу лежить оптимальний баланс організації фізичного та психосоціального середовища:

– архітектурна доступність (наявність у закладі освіти пандусу, поручнів, перил тощо);

– сприятлива психоемоційна атмосфера (відповідний рівень толерантності в інклюзивному класі, забезпечення позитивної атмосфери у колективі);

– арсенал відповідних методів, засобів та форм навчання (передбачає забезпечення індивідуального підходу до процесу навчання, виховання та розвитку дитини з особливими освітніми потребами);

– постійне підвищення кваліфікації педагогічних працівників та фахівців, які надають психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги учню, що має особливі освітні потреби (реформування освітньої галузі зумовлює необхідність у постійному підвищенні кваліфікації фахівців та педагогічних працівників із метою підвищення якості інклюзивного навчання та тих послуг, які вони надають);

– мотивація учня з особливими освітніми потребами інтегруватись у дитячий колектив (усі учасники команди психолого-педагогічного супроводу мають створювати умови для розкриття особистісного потенціалу дитини з особливими освітніми потребами, сприяти формуванню у неї комунікативних навичок) [8].

Командний підхід передбачає врахування варіативних тактик співробітництва між усіма суб'єктами інклюзивної освіти. Учасники команди психолого-педагогічного супроводу мають діяти злагоджено. Вони разом розробляють індивідуальну програму розвитку дитини, здійснюють моніторинг динаміки розвитку та за необхідності коригують програму. Батьки учня з особливими освітніми потребами є постійними учасниками команди супроводу. Вони беруть участь у розробці індивідуальної програми розвитку, співпрацюють із фахівцями та педагогічними працівниками. Лише злагоджена робота усіх учасників команди психолого-педагогічного супроводу дозволить забезпечити комплексний підхід до розвитку та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти [8].

Кондуктивний підхід передбачає визнання сім'ї як головного суб'єкта у процесі формування інклюзивного середовища та наданні дитині підтримки. Фахівці та педагогічні працівники мають надавати постійну консультативну підтримку батькам дитини з особливими освітніми потребами. Батьки беруть активну участь у процесі моніторингу рівня результативності процесу навчання та виховання учня. Єдність підходів визначає результативність інклюзивного навчання. Тому зв'язок батьків із фахівцями відіграє ключову роль у цьому процесі.

В основі індивідуального підходу лежить врахування особливостей розвитку дитини та специфіки категорії освітніх труднощів. Рівень освітніх труднощів та ступінь їх прояву

визначають фахівці інклюзивно-ресурсного центру під час комплексної оцінки рівня психофізичного розвитку дитини. Також фахівці визначають провідні труднощі, які найбільше впливають на процес розвитку дитини з особливими освітніми потребами. Труднощі можуть бути: функціональні, соціоадаптаційні, навчальні, інтелектуальні. Сутність індивідуального підходу полягає в урахуванні провідних труднощів у процесі організації інклюзивного середовища в закладі загальної середньої освіти [8].

Реалізація всіх вищезазначених підходів дозволяє комплексно впливати на організацію інклюзивного середовища в ЗЗСО.

Н. Бахмат пропонує інший підхід до визначення компонентів загальноосвітнього середовища. Науковець зазначив, що інклюзивна освіта включає такі складові:

- рівноцінність усіх учнів і вчителів для суспільства (всі учні, незалежно від особливих освітніх потреб, мають рівні права та можливості отримати якісну освіту);

- зменшення ізоляції учнів з особливими освітніми потребами (за умови участі учнів із вадами психофізичного розвитку в усіх видах навчальної та позаурочної діяльності на рівні з іншими учнями з нормальним розвитком);

- подолання бар'єрів на шляху до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами (йдеться про комплексний підхід до виявлення бар'єрів та розробки ефективних шляхів їх подолання);

- соціалізація учнів з особливими освітніми потребами (забезпечити умови для інтеграції дітей у соціальне середовище та засвоєння соціальних правил поведінки);

- покращення доступності закладів загальної середньої освіти для окремих категорій абітурієнтів (обладнання шкільних будівель пандусами, ресурсними кімнатами, забезпечення необхідним допоміжним обладнанням);

- підготовка необхідного кадрового забезпечення [2].

Урахування значущості вищезазначених компонентів сприятиме успішній трансформації загального освітнього середовища у інклюзивне.

І. Садова стверджує, що особливо важливим під час організації інклюзивного навчання є системний психолого-педагогічний супровід. Ефективність психолого-педагогічного супроводу визначається спільністю підходів усіх учасників, єдиною

метою, структурою та завданнями супроводу. Кожний із учасників працює над реалізацією певного ряду завдань (корекційних, виховних, дидактичних, розвиткових), проте усі вони мають на меті забезпечення оптимальних умов для виховання, навчання та розвитку дитини з особливими освітніми потребами [17].

О. Кравчук також наголосив на важливості комплексного підходу до організації інклюзивного середовища. Науковець зазначив, що впровадження інклюзивної освіти в ЗЗСО може передбачати створення консультаційних центрів. Консультаційний центр має три відділи: відділ дослідження практики інклюзивної освіти, відділ психологічного супроводу інклюзивної освіти та відділ сприяння системі організації інклюзивної практики [9].

Метою діяльності науково-дослідного підрозділу практики інклюзивної освіти є моніторинг інновацій у сфері інклюзивної освіти та підвищення компетентності освітян. Ще одним напрямком роботи відділу є робота з батьками щодо надання консультативної підтримки. Крім того, діяльність відділу дослідження практики інклюзивної освіти спрямована на аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду впровадження інклюзивної освіти. Організація роботи кафедри передбачає ознайомлення з національними законодавчими та нормативно-правовими актами, що регулюють організацію навчання дітей з особливими освітніми потребами [9].

Діяльність сектору психологічного сприяння інклюзивному навчанню має декілька напрямків:

- секція подолання психологічних бар'єрів у педагогічних працівників (передбачає формування готовності педагогічних працівників до прийняття дітей з особливими освітніми потребами);

- ознайомлення зі спеціальними методами, формами та засобами навчання дітей, які мають особливості розвитку);

- секція роботи з учнівським колективом (формування в учнів толерантного ставлення до однокласника з особливими освітніми потребами, ознайомлення зі способами подолання психологічного дискомфорту);

- секція роботи з батьками (формування відповідних компетентностей у батьків учня з особливими освітніми потребами) [9].

В основі діяльності наступного сектору є методична допомога під час організації інклюзивного навчання. Педагогічні працівники,

які відповідають за діяльність цього сектору, надають консультації вчителям, беруть участь в обговоренні чинної моделі навчання, розробляють шляхи адаптації та модифікації освітнього середовища, здійснюють моніторинг результативності методів (засобів, форм), які використовують педагоги у процесі організації інклюзивного середовища в закладі загальної середньої освіти.

Таким чином, О. Кравчук стверджує, що організація інклюзивного навчання в закладах освіти передбачає модифікацію системи управління та впровадження нових напрямків діяльності у закладах загальної середньої освіти.

О. Расказова пропонує інший підхід до виокремлення елементів інклюзивного середовища. Дослідниця виділяє внутрішній та зовнішній компоненти. Метою обох компонентів є забезпечення рівного доступу до отримання якісної освіти учнями, незалежно від їх особливостей та формування у них навичок для повноцінного життя у сучасному суспільстві [4].

Внутрішній компонент спрямований на:

- формування інклюзивного середовища, що задовольняє потреби всіх його учасників (використання ефективних стратегій організації інклюзивного навчання, активна участь у розвитку інклюзивного середовища усіх учасників команди психолого-педагогічного супроводу);

- розробка системи надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (залучення відповідних фахівців та педагогічних працівників);

- створення позитивного середовища в закладі загальної середньої освіти (формування толерантності; розвиток умінь долати психологічний дискомфорт; вивчення спеціальних методів виховання, навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами; проведення тематичних виховних годин для учнів; проведення тренінгів та круглих столів для вчителів) [4].

Зовнішній компонент спрямований на створення можливостей для використання учнями з особливими освітніми потребами набутих умінь і навичок у повсякденному житті. Для цього учасники команди психолого-педагогічного супроводу моделюють ситуації, пропонують нові умови, у яких дитина має можливість використати здобуті вміння і навички.

Отже, можна зробити висновок, що задля досягнення загальної мети інклюзивного

навчання в закладах загальної середньої освіти, а саме забезпечення рівних умов для гармонійного та всебічного розвитку всіх дітей, незалежно від особливостей їх психофізичного розвитку, необхідно враховувати як зовнішні, так і внутрішні компоненти інклюзивного навчання, які мають свої особливості.

У. Кремінь пропонує більш загальний підхід до визначення інклюзивного середовища закладу загальної середньої освіти. Дослідниця зазначає, що інклюзивне освітнє середовище – це сукупність спеціальних умов, створених для інтеграції учнів з особливими освітніми потребами в суспільство. Серед важливих компонентів інклюзивного середовища науковиця виділяє:

- гнучкість (здатність до адаптації освітнього середовища, що дозволяє враховувати потреби учнів різних категорій);

- готовність до змін (передбачає відкритість до впровадження нових методів та підходів із метою удосконалення освітнього процесу);

- ефективність управління (уміння використовувати ефективні методи організації та управління ресурсами для досягнення цілей інклюзивної освіти);

- індивідуалізація освітнього процесу (передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного учня, його актуальних та потенційних можливостей);

- врахування потреб та можливостей кожної дитини (врахування індивідуальних особливостей учнів із метою розробки оптимального шляху підтримки, визначення ефективних методів, цілей та завдань індивідуального розвитку дитини);

- наявність ресурсів для реалізації індивідуального освітнього маршруту (передбачає наявність повного арсеналу технічних, матеріальних та людських ресурсів із метою забезпечення ефективної підтримки учнів з особливими освітніми потребами у процесі навчання) [10].

Враховуючи вищевикладене, важливо зазначити, що організація інклюзивного середовища в ЗЗСО є складним процесом, який потребує врахування багатьох факторів.

Л. Дрожик, вивчаючи специфіку організації інклюзивного середовища у ЗЗСО, узагальнила його особливості та виділила такі: індивідуалізація освітнього процесу, особистісно-орієнтований підхід, упровадження диференційованого підходу, використання технологій кооперативного навчання [6].

Індивідуалізація освітнього процесу передбачає врахування індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами. У процесі організації інклюзивного середовища важливо визначити поточний рівень розвитку, основні труднощі та потенційні можливості дітей з особливими освітніми потребами. Враховуючи ці фактори, команда психолого-педагогічної підтримки складає план особистісного розвитку здобувача освіти, який визначає його подальший освітній шлях.

Особистісно-орієнтований підхід передбачає створення для дітей з особливими потребами ситуацій гарантованого успіху, орієнтація на їх сильні сторони, забезпечення відповідного рівня довіри між учнями та педагогами.

Індивідуальний підхід реалізується і під час упровадження диференційованого підходу навчання. Педагог (спільно з асистентом вчителя) має розробляти завдання, що передбачають різний рівень складності. Розв'язування посильних завдань сприяє підвищенню рівня пізнавального інтересу в учнів з особливими освітніми потребами.

Важливим завданням інклюзивної освіти є соціалізація учнів з вадами психофізичного розвитку. Кооперативне навчання допомагає дітям з особливими освітніми потребами інтегруватися в суспільство. Під час роботи на уроці педагог має впроваджувати групові та підгрупові форми роботи. Вони сприяють формуванню в учнів з нормотиповим розвитком відповідного рівня толерантності, а в учнів з особливими освітніми потребами – комунікативних навичок [6].

Підсумовуючи вищезазначене, робимо висновок, що науковці сьогодні мають багато різних шляхів пояснення природи інклюзивного середовища в ЗЗСО, особливостей його організації та розвитку. Проте всі підходи спрямовані на те, щоб діти з особливими освітніми потребами мали рівний доступ до якісної освіти та розвивали важливі навички, які допоможуть їм інтегруватися в суспільство.

Список використаних джерел:

1. Бавольська О. В. Модель індивідуальної підтримки учнів з особливими освітніми потребами в контексті інклюзивної освіти / О. В. Бавольська // Вересень. – 2022. – Т. 3, № 94. – С. 89–97.
2. Бахмат Н. Методична компетентність вчителя в умовах інклюзивного навчання / Н. Бахмат // Теорія та практика підготовки фахівців. – 2022. – Т. 7, № 8. – С. 52–61.

Проте враховуючи результати проведеного теоретичного аналізу, можна виділити питання щодо ефективної організації інклюзивного середовища та підготовки вчителів до роботи в ньому, які й сьогодні залишаються актуальними та недостатньо дослідженими: організаційні характеристики інклюзивної освіти в дистанційних форматах, ляхи модифікації та адаптації освіти, підготовка вчителя до роботи в інклюзивному середовищі ЗЗСО. Зазначені питання окреслюють подальші перспективи дослідження сучасних науковців щодо особливостей інклюзивного середовища закладів загальної середньої освіти.

Висновки.

1. Визначено, що основними напрямками досліджень сучасних науковців є:

- організаційно-педагогічні аспекти проблеми створення інклюзивного середовища ЗЗСО;
- особливості психолого-педагогічного супроводу;
- роль учителя інклюзивного закладу освіти;
- особливості організації інклюзивного середовища ЗЗСО;
- особливості впровадження інклюзивної освіти в Україні;
- особливості роботи команди психолого-педагогічного супроводу у ЗЗСО.

2. Проведений теоретичний аналіз сучасних досліджень показав, що всі підходи, висвітлені в працях науковців, спрямовані на реалізацію спільної мети, зазначеної в нормативно-правових документах, які регулюють питання інклюзивної освіти: забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей.

3. Виявлено, що недостатньо дослідженим та висвітленим у наукових працях залишається саме питання підготовки вчителів до роботи в інклюзивному середовищі ЗЗСО, що визначає подальші перспективи наукових досліджень у сфері інклюзивної освіти.

3. Величко Д. Впровадження інклюзивної освіти в Україні / Д. Величко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2015. – Т. 125. – С. 46–49.

4. Григоренко В. Л. Інклюзивна освіта у закладах дошкільної та середньої освіти як продукт соціокультурної динаміки суспільства / В. Л. Григоренко, О. І. Рассказова, Н. О. Шевченко // Інновації педагогічної освіти в умовах викликів

сьогодення – Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2019. – С. 203-223.

5. Груць Г. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти / Г. Груць // Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : матеріали II Всеукр. міждисциплінарної науково-практ. конф., 20 жовт. 2022 р. – [Б. м.], 2022. – С. 60–62.

6. Дрожик Л. Організація інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами / Л. Дрожик // Молодь і ринок. – 2021. – Т. 1, № 187. – С. 92–95.

7. Ілляшенко Т. Проблеми впровадження інклюзивного навчання і психолого-педагогічний супровід дітей із затримкою психічного розвитку / Т. Ілляшенко // Український вимір : міжнар. зб. освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори. – 2021. – Т. 134. – С. 179–184.

8. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. – Харків : Ранок, 2019. – 304 с.

9. Кравчук О. Організація інклюзивного навчання у системі управління діяльністю в закладі освіти / О. Кравчук // Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. – 2022. – Т. 1, № 7. – С. 165–171.

10. Кремінь У. Організація інклюзивного освітнього середовища у закладах загальної середньої освіти як наукова проблема / У. Кремінь // Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : Мукачев. держ. ун-т, Мукачево, 12 квіт. 2021 р. – [Б. м.], 2021. – С. 118–121.

11. Логвиненко Т. Особливості професійної діяльності асистента вчителя в закладі загальної середньої освіти / Т. Логвиненко // Перспективи та інновації науки. – 2023. – Т. 14, № 32. – С. 120–125.

12. Малишевська І. Актуальні аспекти впровадження інклюзивної освіти в Україні / І. Малишевська // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2016. – Т. 13. – С. 205–211.

13. Про затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання [Електронний ресурс] : Наказ М-ва освіти та науки України від 01.10.2010 р. № 912. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення: 12.10.2023).

14. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти [Електронний ресурс] : Постанова Каб. М-в України від 15.09.2021 р. № 957. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 12.10.2023).

15. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України № 38. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 11.12.2023).

16. Про повну загальну середню освіту [Електронний ресурс] : Закон України № 31. – Режим

доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 11.10.2023).

17. Садова І. Організація системи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами / І. Садова // Гуманітарний форум. – 2023. – Т. 1, № 1. – С. 28–34.

18. The Salamanca Statement and Framework for Action [Електронний ресурс] // UNESCO World Conference on Special Needs Education: Access and Quality. – 2023. – Mode of access : <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427> (Last accessed : 10.10.2023).

References:

1. Bavolska, OV 2022, 'Model individualnoi pidtrymky uchniv z osoblyvymy osvitynymi potrebamy v konteksti inkluzyvnoi osvity' [A model of individual support for students with special educational needs in the context of inclusive education], Veresen, no 3(94), Pp. 89-97.

2. Bakhmat, N 2022, 'Metodychna kompetentnist vchytelia v umovakh inkluzyvnoho navchannia' [Methodical competence of the teacher in conditions of inclusive education], Theory and practice of training specialists, no 7 (8), Pp. 52–61.

3. Velichko, D 2015, 'Vprovadzhennia inkluzyvnoi osvity v Ukraini' [Implementation of inclusive education in Ukraine], Herald of Chernihiv National Pedagogical University, no 125, Pp. 46–49.

4. Grigorenko, VL, Rasskazova OI & Shevchenko NO 2019, 'Inkluzyvna osvita u zakladakh doshkilnoi ta serednoi osvity yak produkt sotsiokulturnoi dynamiky suspilstva' [Inclusive education in preschool and secondary education institutions as a product of sociocultural dynamics of society], Innovations in pedagogical education in the conditions of today's challenges, no 2 (4), Pp. 203-223.

5. Gruts, H 2022, 'Osoblyvosti orhanizatsii inkluzyvnoho osvithnoho seredovyscha v zakladi zahalnoi serednoi osvity' [Peculiarities of the organization of an inclusive educational environment in an institution of general secondary education], Inkluzyvna osvita: ideia, stratehiia, rezultat : materialy II Vseukr. mizhdystyplinarnoi naukovo-prakt. konf., 20 zhovt. 2022 r, Pp. 60-62.

6. Drozhyk, L 2022, 'Orhanizatsiia inkluzyvnoho navchannia ditei z osoblyvymy osvithnymi potrebamy' [Organization of inclusive education of children with special educational needs], Youth and Market, no 1(187), Pp. 92–95.

7. Ilyashenko, T 2021, 'Problemy vprovadzhennia inkluzyvnoho navchannia i psykholoho-pedahohichnyi suprovod ditei iz zatrymkoiu psykhychnoho rozvytku' [Problems of implementation of inclusive education and psychological and pedagogical support of children with delayed mental development], Ukrainian dimension: International collection of educational, scientific, methodical articles and materials from Ukraine and the diaspora, no 3 (134), Pp. 179–184.

8. Kolupaieva, AA & Taranenchko, OM 2019, 'Navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkluzyivnomu seredovyshchi: navchalno-metodychnyi posibnyk' [Teaching children with special educational needs in an inclusive environment: a study guide], Ranok, Kharkiv.

9. Kravchuk, O 2022, 'Orhanizatsiia inkluzyivnoho navchannia u systemi upravlinnia diialnistiu v zakladi osvity' [Organization of inclusive education in the activity management system in an educational institution], *Psychological and pedagogical problems of the modern school*, no 1 (7), Pp.165–171.

10. Kremin, U 2021, 'Orhanizatsiia inkluzyivnoho osvitnoho seredovyshcha u zakladakh zahalnoi serednoi osvity yak naukova problema' [Organization of an inclusive educational environment in institutions of general secondary education as a scientific problem]. *Modern trends in the development of science and education in the conditions of the deepening of European integration processes*, Pp. 118–121

11. Logvynenko, T 2023, 'Osoblyvosti profesiinoi diialnosti asystenta vchytelia v zakladi zahalnoi serednoi osvity' [Peculiarities of the professional activity of a teacher's assistant in an institution of general secondary education], *Perspectives and innovations of science*, no 14 (25), Pp. 120–125.

12. Malyshevska, I 2016, 'Aktualni aspekty vprovadzhennia inkluzyvnoi osvity v Ukraini' [Actual aspects of inclusive education implementation in Ukraine], *Problems of modern teacher training*, no 13, Pp. 205–211

13. Ministry of Education and Science of Ukraine 2010, 'Pro zatverdzhennia kontseptsii

rozvytku inkluzyivnoho navchannia' [On approval of the concept of development of inclusive education], viewed 12 October 2023 <<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>>.

14. Ministry of Education and Science of Ukraine 2021, 'Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkluzyivnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi svity' [On approval of the Procedure for organizing inclusive education in general secondary education institutions], viewed 12 October 2023 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>>.

15. Prezydent Ukrainy 2023, *Zakon Ukrainy Pro osvitu* [Law of Ukraine On education], viewed 11 December 2023 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>>.

16. Prezydent Ukrainy 2023, *Zakon Ukrainy Pro povnu zahalnu seredniu osvitu* [The Law of Ukraine on complete general secondary education], viewed 11 October 2023 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>>.

17. Sadova, I 2023, 'Orhanizatsiia systemy psykholoho-pedahohichnoho suprovodu dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy' [Organization of the system of psychological and pedagogical support of a child with special educational needs], *Humanitarian Forum*, 1 (1), Pp. 28–34.

18. The Salamanca Statement and Framework for Action, 2023. *UNESCO World Conference on Special Needs Education: Access and Quality*, viewed 11 October 2023 <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000984>>.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2023 р.